

Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я
(Labor and Health Social Initiatives – LHSI)

**ПРОЕКТ «ОТРИМАЙ СВІЙ ШАНС»:
ІСТОРІЯ УСПІХУ ТА НАБУТІ УРОКИ**

Київ 2012

Автор-упорядник: Дубініна І.М.

Редактор: Єгорова І.О.

Проект «Отримай свій шанс» : історія успіху та набуті уроки / МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я». – К.: 2012. – 45 с.

Видання підготовлено і надруковано в рамках проекту «Отримай свій шанс»: забезпечення кращого майбутнього дітей-вихованців та випускників інтернатних закладів шляхом формування в них життєво необхідних умінь та покращання соціальних послуг» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерланди (програма МАТРА), що впроваджується міжнародною громадською організацією «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (Україна) у партнерстві з міжнародною громадською організацією «Міжнародні ініціативи з розвитку дитини» (Голландія).

Видання стане у нагоді національним та міжнародним експертам, які працюють у сфері захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, представникам громадських організацій, міжнародним донорам, працівникам соціальної сфери та студентам – майбутнім соціальним працівникам, державним службовцям, іншим зацікавленим особам.

Усі права на публікацію належать МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я». Будь-яке копіювання тексту чи його частини можливе лише з дозволу та з посиланням на МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я».

Розповсюджується безкоштовно.

ПОДЯКА

Висловлюємо особливу подяку Міністерству закордонних справ Королівства Нідерланди за фінансування цього проекту, а також фахівцям посольства Королівства Нідерланди в Україні за допомогу у виборі партнерської організації в Нідерландах.

Щиро дякуємо усім, хто підтримував нас упродовж реалізації цього проекту, допомагав у виконанні проектних завдань:

фахівцям Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді (далі – Держсоцслужба) – за загальну координацію;

керівникам та співробітникам Одеського й Вінницького обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, працівникам інших центрів соціальних служб цих областей, соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – за безпосереднє втілення усіх задумів проекту;

представникам Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, відділів освіти в Одеській та Вінницьких областях, інтернатних закладів, які підтримали ідею й забезпечили організацію навчальних занять у процесі доопрацювання тренінгових матеріалів;

фахівцям і науковцям Державного інституту сімейної та молодіжної політики – за співпрацю у підготовці тренерської групи;

фахівцям, які розробили навчальні матеріали, та тренерам, які здійснили їх апробацію під час проведення занять, – за високий професіоналізм та відданість справі;

молоді, яка взяла участь у перших пробних тренінгах, допомогла їх вдосконалити та поліпшити.

Ми вдячні міжнародним експертам за їхню участь у розробці методики індивідуального планування у роботі з випускниками інтернатних закладів.

Окрема подяка – керівництву Профспілки залізничників і транспортних будівельників України, яка підтримала проект в апробації моделі наставництва на робочому місці та працевлаштуванні молоді з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Вступ.....	6
Актуальність проекту.....	7
Опис діяльності за проектом	12
Результати проекту.....	20
Рекомендації.....	29
Додатки.....	31

ПЕРЕДМОВА

Наталія Лук'янова, Голова Правління міжнародної громадської організації «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (LHSI), кандидат політичних наук:

Головна специфіка міжнародної технічної допомоги з боку донорських організацій – це відповідь на запит держави, суспільства, неурядових організацій, громад та безпосередньо людей, яким потрібна допомога. В проекті «Отримай свій шанс», який втілювався міжнародною громадською організацією «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (LHSI) та Голландською організацією «Міжнародні ініціативи з розвитку дитини» (ICDI), був застосований саме такий підхід.

Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді провела оцінку потреб випускників інтернатних закладів, зібрала відгуки соціальних працівників та педагогів, які з ними працюють, щодо необхідності додаткового навчання, покращання тренінгових модулів, апробації сучасних підходів до роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, та звернулась до громадських організацій і донорів за додатковими ресурсами.

Державні службовці розуміли, що втілити такий великий проект можуть тільки громадські організації або благодійні фонди, які займаються соціальними проблемами та захистом прав дітей. Саме співпраця державних організацій різного рівня з українськими та міжнародними неурядовими організаціями дала сьогодні неоцінний досвід і позитивні результати.

Для всіх партнерів проекту головне завдання - це допомогти дітям та молоді, які цього потребують, і ми всі разом цього досягли.

Я впевнена, що найкращий досвід проекту буде розповсюджений в Україні, і діти-сироти зможуть знайти свій шлях у житті.

Марісія Пехачек, Перший Секретар Посольства Королівства Нідерланди в Україні:

Програма МАТРА спочатку також була орієнтована на надання допомоги уразливим групам населення. І, якщо говорити про Україну, це стосувалося уразливого положення молодих людей, особливо тих, які не зростали у сімейному оточенні, з батьками. Такі молоді люди часто виростають не маючи підтримки, яку зазвичай надає сім'я.

Проект «Отримай свій шанс» - це проект, який в різних проявах намагався допомогти молодим людям знайти своє місце у суспільстві. Це стосується і підвищення самооцінки, і формування впевненості у своїх силах, і навчання, і розвитку навичок. Також проект зміг досягти успіху у співпраці з органами влади та державними соціальними службами, сприяв розбудові потенціалу для кращого забезпечення потреб цих молодих людей.

ВСТУП

Проект «Отримай свій шанс»: забезпечення кращого майбутнього дітей-вихованців та випускників інтернатних закладів», який впроваджується за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерланди (програма МАТРА) у партнерстві з громадською організацією «Міжнародні Ініціативи з Розвитку Дитини» (ICDI), Голландія, реалізується в Україні протягом 2010–2012 років.

Наразі він завершується, і ми можемо вже підбити підсумки та представити його результати.

Проектом було передбачено низку різноманітних заходів, що впроваджувалися як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Серед цих заходів були різні напрями діяльності, починаючи від дослідження та розробки стратегічного плану і закінчуючи наданням безпосередньої допомоги вихованцям інтернатних закладів.

В ході проекту було дуже багато активностей, спрямованих на науково-методичне забезпечення соціальної роботи з молоддю з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема це й розробка навчальних модулів, і різноманітних методик індивідуальної роботи з молоддю особою.

Всі наші кроки та спрямування мали свої задачі та свої результати, які безпосередньо впливали на якість життя молоді з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому дуже важливим наприкінці впровадження проекту є підбивання його підсумків, визначення успіхів та помилок, яких варто уникати в майбутньому тим, хто буде працювати з даною категорією молоді.

Готуючи цю публікацію, ми ставили перед собою такі завдання:

- описати позитивні зміни, отримані завдяки впровадженню проекту;
- представити вплив отриманих результатів на життя молоді з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
- задокументувати досягнення, інновації та позитивні практики проекту;
- розповсюдити ідеї, досвід та здобутки.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОЕКТУ

Впродовж останніх років в Україні активно відбувається реформування системи захисту прав дитини: прийнято низку законів та загальнодержавних програм з даного питання, взято орієнтир на поширення сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, реформування інтернатних закладів, зміцнено службу у справах дітей тощо.

Поряд з цим залишаються ще гострі проблеми, пов'язані з охороною дитинства в країні.

Серед загальної кількості дітей в Україні уразливою та незахищеною продовжує залишатися така категорія, як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з їх числа, опіку над якими здійснює держава.

За даними Державної служби статистики України, кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за останні роки поступово зменшується, але все ж таки залишається ще вагомою та такою, що потребує уваги та втручання держави і громадськості.

Так у 2010 році, коли було розпочато проект «Отримай свій шанс», в Україні налічувалася 98,1 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що складає 1,2% дитячого населення країни. Серед цих дітей 64,3% перебували під опікою та піклуванням, 9% – у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, 22% – в інтернатних закладах різного підпорядкування.

Діти, які залишаються без батьківської опіки, внаслідок чого змушені проживати в дитячих будинках та інтернатних закладах, відрізняються від дітей, які виховуються в сім'ї. У переважній більшості їм бракує навичок спілкування, вони стикаються з проблемами працевлаштування й одержання житла, вони не підготовлені до шлюбу та створення сім'ї тощо.

Допомогати дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, зокрема випускникам інтернатних закладів, покликані центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Їх функція щодо соціальної та психологічної адаптації та підготовки до самостійного життя закріплена у Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Цілеспрямовано під керівництвом Держсоцслужби центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді розпочали цю роботу з 2007 року, ініціювавши затвердження Порядку взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та управлінь (відділів) освіти щодо підготовки до самостійного життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з числа учнів старших та випускних класів інтернатних закладів і шкіл соціальної реабілітації.

Завдяки дії цього Порядку центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді мали змогу увійти в інтернатні заклади та надавати необхідні соціальні послуги їх вихованцям, а також моніторити, як вирішуються житлові питання і влаштування на навчання тих, хто завтра залишить інтернат.

Моніторинг, що з метою вивчення ситуації проводився Держсоцслужбою на постійній основі, починаючи з 2008 року, свідчив про неможливість забезпечення безоплатним соціальним житлом осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (частка наявного власного житла навіть не досягала 40%), про проблеми з працевлаштуванням, неможливістю впевнено розпочати самостійне життя тощо.

Задля вирішення цих та інших нагальних проблем Держсоцслужбою здійснювалася низка заходів, серед яких – створення мережі соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і запровадження програми підготовки до самостійного життя випускників інтернатних закладів. Незважаючи на це, проблеми адаптації залишаються актуальними.

Саме тому Держсоцслужба виступила ініціатором та замовником даного проекту, розуміючи нагальність проблеми та неможливість лише власними силами її розв'язати.

Ілона Єленєва, директор Міжнародної громадської організації «Міжнародні ініціативи з охорони праці та здоров'я»:

Цей проект був новою сходинкою в розвитку організації. До 2009 року ми працювали з молоддю у трудових колективах, лідерами та активістами в громадах міст та селищ по всій Україні, і головною метою такої роботи було поінформувати та убезпечити хлопців і дівчат від невмотивованої поведінки, від необачних вчинків, які можуть призвести до негативних наслідків: ВІЛ-інфекції, наркоманії, дискримінації людей, яких торкнулась епідемія ВІЛ, туберкульозу тощо.

Проект «Отримай свій шанс» націлений саме на розбудову лідерства, розвиток впевненості у своїх силах та майбутньому у молодих людей, які потребують людяності та підтримки понад усе, - тих, хто виховується в інтернатних закладах.

Цінність цього проекту полягає, по-перше, у тому, що ідея була ініційована саме українськими партнерами і виходить із потреб українського суспільства. По-друге, проект розрахований на підтримку всієї системи соціальних послуг в державі і слугує своєрідним пілотним майданчиком для відпрацювання прикладних методик і практики роботи з дітьми-сиротами та особами з їх числа.

Головна мета проекту – підтримати випускників інтернатних закладів, допомогти пристосуватися до самостійного життя шляхом покращання їхніх життєвих навичок в ході надання соціальних послуг. Основним акцентом у впровадженні головної мети проекту було збільшення мотивації клієнтів до позитивних змін через використання методів соціальної роботи, спрямованих на потреби клієнта та його права у самовизначенні.

Проект впроваджувався у двох пілотних регіонах – Одеській (м. Котовськ – школа-інтернат, соціальний гуртожиток; пмт. Тарутине – соціальний гуртожиток; м. Ізмаїл – школа-інтернат) та Вінницькій областях (м. Жмеринка – соціальний гуртожиток, м. Тульчин – школа-інтернат, м. Брацлав – школа-інтернат).

Цільові групи проекту:

- учні 8–11-х класів шкіл-інтернатів у пілотних областях проекту;
- випускники інтернатних закладів, які мешкають у соціальних гуртожитках;
- працівники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальних гуртожитків та цільових інтернатів у пілотних регіонах;
- обласні та міські державні адміністрації;
- роботодавці в пілотних регіонах.

Серед основних напрямів, які впроваджував проект, наступні:

- проведення оцінки ситуації в регіонах-учасниках проекту;
- вивчення закордонного досвіду для подальшої адаптації в Україні;
- розробка тренінгових модулів з розвитку життєвих навичок (8 модулів) та підготовка тренерів із соціальної адаптації;
- розробка та апробація методики індивідуального планування у роботі з випускниками інтернатних закладів;
- покращання координації між установами, що надають соціальні послуги молоді з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
- сприяння працевлаштуванню та закріпленню на робочому місці нових співробітників із числа випускників інтернатних закладів;
- видання інформаційних матеріалів.

Перше, з чого було розпочато проект, – проведення оцінки ситуації щодо становища молоді з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пілотних регіонах.

І це було дуже важливим, оскільки сьогодні впроваджується багато ініціатив з боку держави щодо вирішення проблеми сирітства, і що саме робиться в цьому напрямі, необхідно було знати та врахувати в подальшій роботі. До того ж треба було визначити особливості кожного пілотного регіону для ефективного планування заходів.

Оцінка ситуації проводилася шляхом дослідження, головною ціллю якого було виявити перспективні шляхи розв'язання проблем соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після закінчення строку інституційної опіки.

Дослідження відбувалося шляхом проведення 5 фокус-групових дискусій із вихованцями інтернатних закладів та соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (43 учасника) та 25 інтерв'ю зі спеціалістами, посадовими особами, представниками громадських організацій, які працюють у сфері захисту прав дитини. Також поряд з цим вивчалися діючі в Україні державні програми, спрямовані на роботу саме із цією категорією молоді, зокрема впровадження та стан реалізації Програми центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (наказ Мінсім'ямолодьспорту №31 від 04.06.2008 р.).

Результатами дослідження було визначено основні ризики та проблеми, з якими стикаються вихованці та випускники інтернатних закладів, в т.ч. які мешкають у соціальних гуртожитках.

Серед основних ризиків, які виникають після строку закінчення інституційної опіки, слід визначити наступні: безробіття, бездомність, проблеми зі здоров'ям, залежність від соціальних виплат, протиправна поведінка, ризик потрапити в ситуацію торгівлі людьми тощо.

Серед основних проблем соціальної адаптації було визначено брак ресурсів, а також соціально-психологічних і побутових навичок, необхідних для самостійного життя.

Нестача ресурсів пов'язана з такими важливими потребами людини, як житло (відсутність фондів соціального житла, проблеми з документами на житло, неможливість спільного проживання з родичами тощо), працевлаштування і освіта.

Відсутність соціально-психологічних та побутових навичок стосується:

- самостійного прийняття рішень;
- особистої відповідальності;
- коректної професійної орієнтації та мотивації;
- моделі сімейних відносин та позитивних рольових моделей дорослих;
- коректних гендерних установок, що уникають орієнтації на пасивну роль жінки;
- вміння контролювати свої емоції, спілкуватися з незнайомими людьми, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації;
- правової обізнаності, розуміння ризиків життя в соціумі;

- побутових та господарчих навичок – планування бюджету, покупки продуктів, приготування їжі, догляду за собою (гігієна, прибирання);
- піклування про здоров'я.

Саме з точки зору відсутності даних навичок також була проаналізована Програма центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначено шляхи її удосконалення та наближення до потреб даної цільової групи.

Оцінка ситуації в пілотних регіонах дала можливість місцевим фахівцям, які брали участь у проекті, визначити для себе основні проблеми, з якими необхідно буде працювати.

Також за результатами оцінки ситуації було представлено основні рекомендації, зокрема, вони стосувалися активізації державної політики, спрямованої на підтримку сімейного виховання; розвиток та залучення до наявної соціальної мережі випускників інтернатів; створення умов проживання, близьких до умов самостійного життя; потреби у навчальних тренінгових програмах, спрямованих на формування важливих навичок самостійного життя; подальшого розвитку мережі соціальних гуртожитків, варіантів оренди квартир; розробки стандартів надання соціальних послуг особам, які перебувають у соціальних гуртожитках; застосування навчальних програм для фахівців з соціальної роботи; розвитку додаткових соціальних послуг, покращання механізмів переадресації клієнтів до відповідних служб та фахівців, у тому числі недержавних громадських організацій.

ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПРОЕКТОМ

Упродовж реалізації проекту задля досягнення головної мети було проведено ряд заходів.

Важливим став етап *вивчення закордонного досвіду для подальшої адаптації в Україні*, який у поєднанні з вітчизняним досвідом допоміг у розробці необхідних методичних документів.

В рамках вивчення закордонного досвіду було:

- організовано навчальний візит української делегації до Болгарії, де вивчався процес реформування системи захисту дітей після вступу до ЄС, розвиток альтернативних форм надання соціальних послуг;
- включено досвід Болгарії та Румунії при підготовці звіту з оцінки ситуації;
- включено та враховано досвід Нідерландів у проведенні індивідуальної роботи з розвитку життєвих навичок для дітей, які належать до груп ризику;
- залучено додаткове фінансування від програми «Схід–Схід: Партнерство без кордонів» Міжнародного фонду «Відродження» та організовано навчальний візит з обміну досвідом між представниками України, Болгарії та Республіки Білорусь щодо підходів до соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Розробка тренінгових модулів з розвитку життєвих навичок (8 модулів) та підготовка тренерів з соціальної адаптації були відповіддю на необхідність удосконалення Програми центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до потреб молоді.

Ця програма була опрацьована, в результаті чого розроблено її додатковий скорочений варіант із 8 навчальних модулів: «Міжособистісне спілкування», «Попередження конфліктів, поведінка в конфліктних ситуаціях», «Особистісний розвиток», «Життєві цілі», «Формування бюджету сімейного господарства», «Гендерні аспекти поведінки молоді», «Попередження насильства», «Попередження торгівлі молодими людьми». Цю програму було затверджено наказом Держсоцслужби. Подальшим кроком була підготовка команди із 17 тренерів, сертифікованих Державним інститутом сімейної та молодіжної політики. Тренери на конкурсних засадах відбиралися із числа соціальних працівників системи соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальних педагогів інтернатних закладів, представників громадських організацій. Акцент, який було зроблено в ході підготовки тренерів, – навчити їх працювати над зміцненням соціальних та особливих сильних сторін молоді, сприяти формуванню у неї навичок прийняття виважених рішень щодо свого життя.

Наталія Коханюк, соціальний педагог Жмеринського соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Покращилася психологічна атмосфера між мешканцями (це моя суб'єктивна думка), завдяки тому, що гарно підібрані теми модулів дали змогу, можливо, подивитись один на одного іншими очима, почути щось нове. А також діти отримали інформацію – не скажу, що нову для них, але важливу й дієву.

Зазначити хочу й те, що модулі та інформація, що в них міститься, корисні не лише для дітей зазначеної категорії, вони взагалі корисні для підлітків, тому що змістовні. Модулі побудовані методично грамотно, й важливо те, що є дієвий підсумок, і видно результат роботи.

Потім відповідні тренінги було проведено для учнів старших класів Тульчинської, Брацлавської, Котовської, Ізмаїльської шкіл-інтернатів, які мешкають у Жмеринському, Котовському, Тарутинському соціальних гуртожитках для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Всього 342 підлітка пройшли навчання за тренінговою програмою

Юлія, Котовський міський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

По-перше, я можу планувати свій бюджет, знаходити вихід із будь-якої ситуації. Зараз я вже можу пійти і відкрити рахунок в банку, можу все це зробити сама. Можу документи подати.

Вероніка, Котовський міський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Сподобалася тема про сім'ю. Нам розповідали, як налагодити відносини у родині. В мене були проблеми з тіткою, ми завжди сварилися. Соціальний педагог пояснила, що іноді на лайку не треба реагувати, я так і зробила, - і сварка припинилася.

Також ми розписували, як правильно витратити кошти. В мене стипендія 800 грн., потрібні скільки-то на речі, продукти, а залишок – на ощадну книжку, аби відсотки були, в іншому місяці вже речі купувати не потрібно, то можна більше покласти на книжку. А я збираю собі кошти на житло, колись дім куплю, вже дивилася у своєму селі, там є по 6, 10 та 15 тисяч. Невеличкий ремонт треба буде зробити і можна жити.

Іван, Котовський міський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Вже знаю, як правильно виходити із конфліктів, не зриватися, бути спокійним і вирішувати все помірко-
вно.

Практичним кроком стала *розробка, апробація та за-*
твердження системи індивідуального планування для
підготовки мешканців соціальних гуртожитків для дітей-
сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, до са-
мостійного життя.

Відповідно для втілення даної методики індивідуального планування було розроблено такі документи: форму первинної оцінки; форму оцінки соціальної мережі (діаграма соціальної мережі, карту значущих людей, список «Хто для чого»); форму індивідуального плану роботи та підсумкового звіту; форму звіту про зустріч; форму оцінки життєвої компетентності; карту цілей; підсумкову оцінку стану та потреб отримувача послуг.

У березні, червні та жовтні 2011 року було проведено навчання соціальних працівників за методикою індивідуального планування роботи щодо забезпечення потреб випускників інтернатних закладів в ході їх підготовки до самостійного життя, представленою організацією Королівства Нідерланди «Cardea Youth Care».

У соціальних працівників методика індивідуального планування та карта цілей викликали позитивний резонанс як дуже дієві та зручні інструменти в роботі з молоддю. Важливим є те, що ці методики переорієнтують роботу з пасивної форми (соціальний педагог з клієнтом, «учитель – учень») на активну (рівноцінна участь соціального педагога та клієнта, «рівний – рівному», рівноцінні обов'язки та відповідальність).

Наталія Шалашна, соціальний педагог Котовського міського соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Проект дав багато у професійному плані, набутті професійних навичок та методики індивідуального планування – мені сподобався метод «карта цілей».

Коли запрошували дітей на індивідуальні сесії, дуже важливо було, аби дитина сама вибирала собі ціль та слідувала їй. Метод був доступний та зрозумілий: цілі ми розбивали на маленькі завдання, які молода людина буде виконувати. Через тиждень ми зустрічалися та проговорювали, те, що кожен із нас зробив, що вдалося, що ні, на що треба звернути увагу.

Наталія Коханюк, соціальний педагог Жмеринського соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Тут був інший індивідуальний підхід: тут було важливо, що для досягнення своєї мети більше зусиль має докладати молода людина, а не соціальний працівник. Важливо, і це мені сподобалося, що ми писали звіт по цілях, визначали, досягнуто ціль чи ні,— як вважає клієнт. І в мене був випадок, коли ціль не було досягнуто, і клієнт розумів, що на даному етапі будуть інші результати. І користь, напевно, в тому, що ми прописуємо всі цілі та завдання, і більша відповідальність лягає на плечі самого клієнта. Він знає, що йому допоможуть, але працювати повинен сам, бо це – його життя.

Марія Кащи, директор Тарутинського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

Індивідуальний план роботи – цілеспрямований, ефективний. Мені дуже сподобалася карта цілей та оцінка потреб. Ми змогли за рахунок цієї методики визначити сильні і слабкі сторони дітей. Вона настільки об'ємна та змістовна, що не потрібно було роздвоюватися, тому ми почали її використовувати не тільки у роботі з сиротами, а й із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, з прийомним дітьми.

Дуже зручно працювати з картою цілей, з визначенням соціальної мережі дітей, тому що діти самі беруть у цьому участь. Ми змогли порівняти їхнє бачення та нашу думку: завдяки цьому можна було подивитися краще на їхні потреби, оскільки іноді дорослим вважається одне, а діти це бачать зовсім по-іншому. Дуже вдалою є шкала, яку нам запропонувала Кателайне Силлевис. За цією шкалою ми одразу можемо визначити свої дії наперед, наскільки ми можемо покроково підніматися по східцях та йти до результату.

Відповідно до доручення Держсоцслужби дану методику було апробовано у Вінницькій області на базі Вінницького обласного та Одеській – на базі Тарутинського районного та Котовського міського соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Апробація проходила за підтримки проекту, зокрема було проведено 6 виїзних супервізій, проекти опису методики та форми її документування розміщувались для обговорення на форумі.

Методика індивідуального планування допомогла дітям ставити ціль і досягати її – це, мабуть, найцінніше їхнє надбання, яке дозволяє людині впевнено почуватися в різні періоди життя і за різних обставин, які час від часу з'являються на шляху кожної людини.

Іван, Котовський міський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Як правильно ставити ціль? Ми, наприклад, заводили такий зошит і писали, що ми виконали, і що переходимо до іншої цілі. В мене була ціль написати дипломну роботу. Написали. Потім була ціль відкрити ощадкнижку. Відкрили. Потім – зробити мені паспорт. Потім – подати документи на зовнішнє незалежне оцінювання. Отримали відповідь: зареєстрований.

Брати Сергій та Дмитро, Жмеринський обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Нам допомогли знайти свою ціль у житті, і це для нас дуже важливо. Наприклад, для мене: я маю закінчити училище за професією провідник – це важливо, бо я хочу працювати за цим фахом. Зараз це, так сказати, головна цінність, щоб отримати диплом і знайти своє місце в нашій державі – щоб працювати і заробляти, щоб створити сім'ю – я це вважаю ціллю в своєму житті.

Лілія, Тарутинський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Які цілі в мені були – усі досягнуті... В мене були такі дві цілі, мрія така була – щоб забрати своїх сестричок з інтернату та стати їх опікуном, влаштуватися на роботу, купити будинок. Я цього досягла! Я купила будинок гарний, зробила там ремонт, купила меблі, забрала сестричок, зараз влаштувала їх до школи.

Наталія, Тарутинський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Від батька не було мені ніякої допомоги, навіть навпаки – йому потрібна була допомога. Поставила собі ціль піти далі вчитися, отримати вищу освіту. Думаю, що й батьку буду допомагати. Літом буду працювати, буду заробляти кошти. Потім пройду зовнішнє тестування (вже зареєструвалася) та буду далі вчитися.

Інноваційною виявилася *розробка моделі наставництва* випускника інтернатного закладу на новому робочому місці.

Для забезпечення можливості застосування цієї моделі:

- розроблено пам'ятку для наставника співробітника на новому робочому місці та Інструкцію для соціальних працівників щодо роботи з наставником випускників інтернатних закладів на робочому місці;
- проведено тренінг для соціальних працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді й соціальних педагогів, які працюють у соціальних гуртожитках для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, Вінницької та Одеської областей з питань застосування моделі наставництва та проведення супервізії для наставників.

Також проведено семінар-інструктаж для наставників із числа представників Профспілки залізничників і транспортних будівельників України, під час якого учасникам презентовано модель наставництва та ознайомлено з особливостями її застосування, визначено шляхи співпраці на робочому місці наставників та соціальних працівників/соціальних педагогів для професійної адаптації/утримання на робочому місці випускників інтернатних закладів.

Олександр Гнатюк, завідувачий відділом організаційної та кадрової роботи Ради Профспілки залізничників і транспортних будівельників України:

Підключитися до цього проекту нас спонукали дві причини: економічна та соціальна.

Економічна причина була в тому, що діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, вчать у наших підвідомчих навчальних закладах, ми за це платимо і хочемо, щоб потім вони в нас добре й ефективно працювали.

А соціальна причина полягає в тому, що ми б хотіли відродити систему наставництва, відому ще за радянських часів, оскільки саме ця модель дозволяє доволі швидко молодому хлопцю або дівчині адаптуватися у колективі та пристосуватися до роботи. В рамках проекту ми закріплювали наставника – досвідченого фахівця, який має авторитет, за молодого особу, яка приходила працювати у структурний підрозділ. Також цій молодій людині допомагав впоратися із соціальними або психологічними проблемами соціальний працівник.

В ході апробації моделі був розроблений алгоритм дій пошуку наставника та роботи з ним. Це – пошук та відбір потенційного роботодавця, домовленість з ним (керівником) щодо влаштування на роботу випускника інтернатного закладу, пошук та відбір наставника (обов'язкове анкетування, співбесіда), попередня спільна зустріч з потенційним наставником, потім – з наставником, соціальним працівником та отримувачем послуг, розподіл та усвідомлення ролей, узгодження домовленостей і організація зустрічі, укладення договору і взаємодія в ході наставництва.

Ольга Бородай, директор Одеського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

Також важливим було наставництво. Ми залучаємо громадськість, ми говоримо про наставників, яку участь вони беруть у житті дітей, і ми розглядаємо наставництво як профілактику професійного вигорання.

Апробація моделі ще триває, та за її результатами вже готуються рекомендації щодо її впровадження.

Значну частку часу в ході проекту було приділено розробці інформаційно-методичних матеріалів. Зокрема підготовлено та видано:

- Звіт за результатами дослідження «Перспективні напрямки розв'язання актуальних проблем соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після виходу з-під інституційної опіки»;
- Навчально-методичний посібник «Розвиток життєвих навичок» для роботи зі старшокласниками і випускниками інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- Робочий зошит до навчально-методичного посібника «Розвиток життєвих навичок» для роботи зі старшокласниками і випускниками інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- Інструкцію «Індивідуальне планування в соціальній роботі» щодо надання соціальних послуг у соціальному гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- Інструкцію для соціальних працівників щодо роботи з наставниками випускників інтернатних закладів на робочому місці;
- Брошуру для випускників інтернатних закладів «На порозі самостійного життя»;

- Буклети для наставників «Пам'ятка для наставника нового співробітника» та для роботодавців «Соціально відповідальна держава – шлях до добробуту кожного»;
- Пам'ятку для наставника нового співробітника.

Віра Шинкаренко, начальник відділу інклюзивної освіти та інтернатних закладів Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України:

Велику зацікавленість викликали у працівників інтернатних закладів методичні посібники «На порозі самостійного життя», «Пам'ятка для наставника нового співробітника», навчально-методичний посібник «Розвиток життєвих навичок».

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЕКТУ

Результати проекту можна розглядати на різних рівнях та в різних площинах.

По-перше, кожна його активність має свій конкретний результат: це підготовлені соціальні працівники, розроблені методичні матеріали, надані соціальні послуги.

По-друге, результати проекту мають вплив як на регіональному, так і на національному рівнях, отже можна стверджувати, що проект змінив і певну національну методологію роботи з випускниками інтернатних закладів, оскільки його доробки рекомендовані до впровадження в систему центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді України.

Важливим є те, що проект не тільки зібрав навколо себе, а й поєднав ресурси державних та недержавних структур, національних та місцевих органів влади, вітчизняних та міжнародних експертів.

Рутгер ван Оуденховен, старший програмний менеджер Міжнародної громадської організації «Міжнародні ініціативи з розвитку дитини» (ICDI), Нідерланди:

Проект здійснюється за підтримки потужної міжнародної мережі, що складається з представників місцевих та державних органів влади, українських та міжнародних громадських організацій (академічних кіл, представників бізнесу і фахівців, які працюють у сфері соціальних послуг та службах підтримки молоді. Люди в цій мережі мають спільну мету, довіряють один одному, діляться знаннями та досвідом і забезпечують відкритий доступ до «своєї території». Вважаю, що саме це й є головним досягненням проекту.

Завдяки цьому поєднанню в рамках проекту було розроблено цілу низку практичних інструментів для повсякденної роботи соціального працівника, які були апробовані та виявили свою ефективність у роботі з випускниками з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, про що говорили безпосередньо й самі фахівці.

Сергій Зуєв, директор Алчевського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

Проект «Отримай свій шанс» дав фахівцям соціальної сфери системи центрів соціальних служб ті інструменти, за допомогою яких ми можемо професійно проводити оцінку потреб клієнта, зробити діагностику його ситуації тут і зараз, спланувати роботу, спрямовану на позитивний результат, подолання складної ситуації, її зміну на позитив. Важливо, що нам показали, як це можна зробити.

Одне із головних досягнень проекту – розробка, апробація та затвердження системи індивідуального планування для підготовки мешканців соціальних гуртожитків для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, до самостійного життя.

В основі розробленої системи індивідуального планування – мотивація клієнта до самостійного визначення власних цілей та задач, потім – робота над ними та прийняття власної відповідальності за результати.

Особливості даної методики:

- орієнтація на сильні сторони отримувача послуг;
- визначення життєвих цілей, а не проблем;
- мотивація отримувача послуг до формування життєвих цілей та підтримка в їх досягненні;
- тісна взаємодія між отримувачем послуг та спеціалістом, відповідальним за ведення випадку;
- проведення оцінки рівня життєвих навичок, компетентності;
- залучення соціального оточення.

Методика отримала схвальні відгуки практичних соціальних працівників, які безпосередньо працюють із молоддю з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. А найголовне - дана методика виявилася доволі ефективною, що сприяло прийняттю її елементів на державному рівні.

Наказом Держсоцслужби №29 від 13.10.2011 р. було затверджено Інструкцію щодо надання соціальних послуг соціальним гуртожитком для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, де складовими змісту стали вимоги до надання соціальних послуг; алгоритм надання соціальних послуг; процес розробки індивідуального плану роботи з отримувачем послуг; форми документування.

Зважаючи на особливості методики, її практичність та гнучкість у використанні, зазначимо, що запропонований алгоритм може бути використаний з іншими категоріями отримувачів послуг центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і закладів соціального обслуговування – соціальних центрів матері та дитини, центрів соціально-психологічної допомоги, центрів для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями.

Юлія Пилипас, експерт проекту «Отримай свій шанс» Міжнародної громадської організації «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я»; начальник управління соціальної роботи Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді (2010 – 2011 роки):

Важливою характеристикою цієї методики є те, що процес визначення потреб, планування роботи та оцінки досягнутих результатів відбуваються у тісній взаємодії отримувача послуг та соціального працівника, що підвищує відповідальність випускника за прийняті рішення і досягнуті результати, вчить його самостійності.

Одним із важливих етапів у застосуванні методики є визначення життєвих цілей випускника інтернатного закладу перед складанням індивідуального плану роботи.

Методика орієнтована саме на життєві цілі, життєві плани та визначення шляхів їх досягнення, а не на з'ясування проблем, які потребують вирішення.

Такий підхід створює позитивне підґрунтя для роботи та підвищує рівень мотивації отримувача послуг до набуття самостійності, покращання свого життя і забезпечення в майбутньому самостійного проживання.

Лілія Дума, старший викладач Школи соціальної роботи імені професора Володимира Полтавця Національного університету «Києво-Могилянська академія»:

Зі слів практиків я знаю, що вони визнають можливість поширення індивідуального планування у роботі з мешканцями соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Так, досвід показав, що така діяльність доцільна і корисна у межах соціального супроводу й дозволяє активно залучати молодих людей - користувачів послуг до планування цілей власного життя.

Іншим важливим досягненням проекту є розробка моделі наставництва випускника інтернатного закладу на новому робочому місці, що є інноваційним для України, оскільки нормативно-правовою базою не визначена необхідність наставництва та відсутня модель трьохсторонньої взаємодії: роботодавець – соціальний працівник – новий співробітник з числа випускників інтернатних закладів.

Дана модель була розроблена з метою посилення компоненту проекту щодо забезпечення працевлаштування випускників інтернатних закладів, оскільки більшість із них стикається з труднощами при проходженні виробничої практики, професійно-практичної підготовки на виробництві, під час адаптації на новому робочому місці.

Тому при розробці моделі враховано можливість її застосування як під час проходження практики на виробництві, так і після працевлаштування.

В рамках проекту модель наставництва передбачала такі взаємопов'язані складові:

- планування та реалізацію заходів з розвитку професійних та особистісних якостей з метою успішного проходження виробничої практики, професійно-практичної підготовки на виробництві, стажування та адаптації нового співробітника на робочому місці;
- проведення інформаційно-консультативних зустрічей наставника та практиканта, стажиста або нового співробітника;
- проведення консультативної супервізії соціальним працівником/соціальним педагогом з наставником;
- розробка пам'ятки для наставника співробітника на новому робочому місці, яка містить поради, рекомендації наставнику щодо його ролі, завдань та функцій з адаптації новачка на робочому місці;
- розробка Інструкції для соціальних працівників щодо роботи з наставником випускників інтернатних закладів на робочому місці, до якої увійшли рекомендації щодо організації роботи з впровадження моделі (домовленість з роботодавцем, пошук та відбір наставника, попередня робота з випускником інтернатного закладу), та її безпосереднього застосування у конкретному випадку.

Інструкція містить Анкету для потенційного наставника; Анкету для учасника програми «Наставник на новому робочому місці» (для випускника інтернатного закладу); Форму примірною договору, який може укладатися між соціальним працівником/соціальним педагогом та наставником і новим співробітником, а в окремих випадках – між наставником і новим співробітником; Опитувальник для нового співробітника щодо процесу та результатів його адаптації на робочому місці.

Ілона Єленєва, директор Міжнародної громадської організації «Міжнародні ініціативи з охорони праці та здоров'я»:

Мабуть, найцікавішою виявилась модель із залученням профспілкових організацій, їх молодіжних рад до супроводження та наставництва молодих фахівців – випускників інтернатів, адже в такий моделі задіяні усі сторони соціального діалогу – робітник (молодий фахівець) та його представник (профспілкова організація), роботодавець та соціальний працівник (Держсоцслужба), який допомагає знайти роботу дитині-сироті або дитині, позбавленій батьківського піклування. Метою такої поглибленої роботи стало не тільки забезпечення першим робочим місцем, а й успішне проходження молодим фахівцем випробувального терміну та його адаптація на першому робочому місці завдяки включенню механізмів трьохстороннього соціального партнерства.

Олександр Гнатюк, завідувачий відділом організаційної та кадрової роботи Ради Профспілки залізничників і транспортних будівельників України:

Тепер ми проводимо ряд заходів, щоб цей проект жив і надалі в нашій системі, ми ведемо відбір майбутніх наставників за особистими та професійними якостями. Також використовуємо фінансові можливості, аби замотивувати цих наставників.

Тобто, коли проект закінчиться, ми хочемо продовжити його напрацювання у сфері наставництва, в тому числі і за рахунок розробки своїх нормативно-правових актів, внесення змін до трудового колективного договору. Будемо робити все можливе, аби ця модель надалі існувала та розвивалася.

Для регіонального рівня дуже важливим етапом саме для пілотних регіонів була розробка стратегічних планів (стор. 36) з координації діяльності закладів, долучених до вирішення проблем дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема, випускників інтернатних закладів.

Проектом було надано технічну допомогу у розробці планів, що базувалися б також і на результатах оцінки ситуації у регіоні. Ці стратегічні плани сприяли зміцненню зв'язків між різними установами та закладами, дали змогу зрозуміти місцевій владі, що саме необхідно робити з випускниками інтернатних закладів, та намітили на найближче майбутнє план дій усіх задіяних організацій та структур, що є досить важливим.

Ольга Слободяник, заступник директора Вінницького обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

Найбільшим досягненням проекту, безперечно, є новий рівень співпраці центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з соціальними партнерами, які працюють з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленим батьківського піклування (управління освіти і науки, охорони здоров'я та курортів облдержадміністрації, обласний центр зайнятості, громадські організації). Важливу роль у цьому процесі відіграло створення Стратегічного плану та діяльність міжвідомчої робочої групи.

Ще одним із досягнень проекту стало створення професійної команди тренерів, яка за своєю суттю є національною і може готувати відповідних спеціалістів як на рівні свого регіону, так і України.

Руслан Краплич, головний редактор журналу «Вісник благодійництва», консультант з розвитку благодійних фондів та соціально відповідальних корпорацій:

Головним досягненням проекту, на мою думку, стала підготовка тренерів, які працюють у різних регіонах України і вміють проводити навчання не лише за готовою інструкцією – тренерським підручником, надрукованим у рамках проекту, а й отримали навички практичного проведення навчання для випускників інтернатів спільно з досвідченими тренерами, навчилися складати власні авторські курси тренінга (інструкцію з проведення занять та комплекти роздаткових матеріалів).

Ці тренерські знання, вміння, навички, досвід будуть допомагати не одному поколінню людей. Вже зараз під час робочих візитів у різні регіони я чую позитивні відгуки про нашу тренерську групу від соціальних працівників і представників влади.

Історія успіху проекту «Отримай свій шанс»: забезпечення кращого майбутнього дітей-вихованців та випускників інтернатних закладів», на наш погляд, – у комплексному поєднанні різних активностей: від розробки до безпосереднього надання соціальних послуг; у співпраці з державою, завдяки чому усі напрацьовані методики впроваджені в державну систему роботи з молоддю з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а головне – у зміні поглядів як самих фахівців, так і молоді, на методи та форми роботи, в основі яких – спрямованість на сильні сторони, особиста відповідальність за своє життя, партнерські стосунки та мотивація на власні цілі та мрії.

Юлія Чорна, керівник проекту «Отримай свій шанс», Міжнародна громадська організація «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (LHSI):

Особисто я бачу три основні складові успіху проекту «Отримай свій шанс».

По-перше, важливе те, що ми спиралися на філософію соціальної роботи – віру в здатність людини до змін на краще в разі, якщо вона вчасно отримає підтримку та допомогу у складні моменти життя.

Другою важливою складовою є побудова роботи команди односторонців з числа вітчизняних та міжнародних експертів, тренерів, соціальних працівників та соціальних педагогів системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і системи інтернатних закладів у пілотних областях проекту.

По-третє, я маю згадати надзвичайну роль побудови партнерських відносин із широким колом зацікавлених осіб та організацій. Готовність до співпраці з боку Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України дала можливість посилити партнерські відносини між управліннями та закладами освіти і системою центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді в пілотних регіонах проекту.

Крім практичних результатів, майже всі учасники проекту зазначили досягнення в площині морально-етичних принципів.

Рутгер ван Оуденховен, старший програмний менеджер Міжнародної громадської організації «Міжнародні ініціативи з розвитку дитини» (ICDI), Нідерланди:

Ми створили почуття взаєморозуміння між усіма, хто працює заради блага дітей, які зростають в інтернатах і готуються до виходу у самостійне життя у соціальних гуртожитках. Окрім того, до проекту були залучені нові зацікавлені сторони, зокрема ділові промислові кола та засоби масової інформації. І ми також багато зробили для того, щоб почути молодь і залучити її до цієї мережі.

Я думаю, що головним уроком від цього проекту, і не тільки від нього, є те, що ми не самотні у тій справі, яку робимо. Нам треба зрозуміти, що нашу місію (в даному випадку – підвищення шансів випускників) розуміють і виконують багато інших людей. Тобто, на різних рівнях суспільства – від міністрів до соціальних працівників, від неурядових громадських організацій до ділових кіл люди переймаються так або інакше проблемами цих дітей.

Загалом цей проект показав, що довіра, відкритість, спільна відповідальність і визнання цінності власних ресурсів і досвіду є найважливішими елементами будь-якого проекту.

Також багато хто з учасників відмічав дуже важливий аспект – звернення до особистості соціального працівника. Треба прислуховуватися до його думки, надавати всіляку підтримку, оскільки соціальна робота є дуже складною, а її виконавці – уразливими. Цей проект був спрямований саме на професійну та особистісну підтримку соціальних працівників. Усі інструменти розроблялися разом з ними, їхня думка враховувалася завжди – і це також досягнення проекту.

Кателіяне Сіллевіс, дитячий психолог Громадської організації (Cardea Youth Care), Нідерланди:

Потужним елементом, який зробив результати проекту настільки позитивним, є той факт, що кваліфіковані, досвідчені і віддані своїй справі спеціалісти - учасники проекту відігравали активну роль у розробці інструментів і методів, використовуючи нові навички і знання, узгоджуючи їх з тими наробками і досвідом, які вони вже мали.

Ще один урок полягає в тому, що кожний маленький крок уперед (яким би маленьким він не був) є важливим.

Інший важливий урок полягає у визнанні того, що робота зі знедоленими дітьми часто буває складною. Існує високий ризик того, що у спеціаліста може з'явитися синдром вигорання. І тут значущим є створення мережі підтримки, завдяки якій фахівці можуть обговорити випадки, з якими вони працюють, та свою діяльність. Керівники закладів повинні забезпечити можливість для проведення інтерв'язь і суперв'язь.

Відданість українських колег своїй роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, справила на мене глибоке враження. Якою була б Україна без цих людей? Хочу ще раз наголосити на тому, що для нас як керівників і супервізорів вкрай важливо плекати наших соціальних працівників і добре піклуватися про них.

Іван, Котовський міський соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

Ваш проект допомагає дітям, які приходять у гуртожитки, тому що в інтернатах вони, може, й не засвоїли цей урок. Соціальні педагоги працюють індивідуально з кожною дитиною, а соціальний педагог – це людина, на яку можна покластися. Вона і підкаже правильно, і спрямує на той шлях, який дійсно потрібен у житті.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Важливо, коли набуті в ході проекту ідеї, досягнення та напрацювання показали свою ефективність та необхідність, гідні подальшого розповсюдження.

На думку експертів проекту «Отримай свій шанс»: забезпечення кращого майбутнього дітей-вихованців та випускників інтернатних закладів», подальшими кроками у поліпшенні соціальної адаптації молоді з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в т.ч. і щодо життєздатності проекту, мають стати:

- зміна політики держави по відношенню до випускників інтернатних закладів в бік надання більшої самостійності, позбавлення залежності від соціальних виплат, акцент на навчанні навичкам самообслуговування, плануванні життя;
- виважений підхід до реформування інтернатних закладів, щоб не втратити приміщення, передбачені для дітей, можливо, за рахунок цього – створення соціального житла для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

Віра Шинкаренко, начальник відділу інклюзивної освіти та інтернатних закладів Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України:

На мій погляд, саме завдяки проекту було зрушено питання соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Варто було б продовжити обговорення теми соціального житла, на базі якого можна було б готувати випускників з числа дітей зазначеної категорії до подальшого самостійного проживання, використовуючи приміщення інтернатних закладів та шкіл соціальної реабілітації, які передбачається ліквідувати (Донецька, Львівська, Луганська, Миколаївська області).

- пропозиція Міністерству освіти і науки, молоді та спорту створити пілотний майданчик для апробації розробленої в рамках проекту програми - це надасть можливість для більш широкого її розповсюдження в інтернатних закладах, школах, вищих навчальних закладах;
- підготовка спеціалістів соціальних служб та соціальних закладів за даними методиками та програмами; залучення до цієї підготовки працівників інтернатних закладів, служб у справах дітей, що сприятиме забезпеченню єдиного підходу до проведення роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у напрямі їх соціальної адаптації;

Ірина Зверєва, голова правління ВБО «Український фонд «Благополуччя дітей», доктор педагогічних наук, професор:

Головними і дуже актуальними ідеями проекту є покращання життєвих навичок вихованців інтернатних закладів через проведення навчання для них та соціальних працівників, підвищення якості соціальних послуг та забезпечення доступу до них вихованців і випускників інтернатних закладів, сприяння їх працевлаштуванню. Всі ідеї гідні подальшого розповсюдження.

- поширення розроблених та виданих матеріалів в усіх регіонах України;
- відпрацювання питання про запровадження єдиного підходу у веденні випадку дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, яка готується до випуску з інтернатного закладу, та з якою в інтернаті проводиться робота з соціальної адаптації; після її випуску передача інформації про ведення випадку, про результати та потреби до соціальної служби/соціального закладу з метою врахування попередніх досягнень, проблемних моментів та забезпечення наступності у веденні випадку;
- розробка, апробація та впровадження інституту супервізії для соціальних працівників України.

Лілія Дума, старший викладач Школи соціальної роботи імені професора Володимира Полтавця Національного університету «Кієво-Могилянська академія»:

На мою думку, було б доцільно продовжити проект, запровадивши зовнішню супервізію для практиків, які надалі будуть проводити тренінги для старшокласників шкіл-інтернатів і випускників – мешканців соціальних гуртожитків.

ДОДАТКИ

Методика індивідуального планування (алгоритм дій)

Алгоритм дій, покладений в основу методики індивідуального планування, містить наступні складові.

1. Оцінка стану отримувача послуг (здійснюється впродовж 14 днів):
  - первинна оцінка (стан здоров'я, рівень освіти, досвід перебування в інтернатних закладах, ситуація з житлом, майном, рівень володіння базовими навичками самостійного життя - соціально-побутовими, спілкування, безпечної поведінки, представництва інтересів, пошуку роботи тощо).
  - оцінка соціальної мережі (вивчення соціального оточення отримувача послуг, в т.ч. соціально значущих людей, потреби у відновленні або налагодженні стосунків, кола осіб, до яких можна звернутися по допомогу).
2. Складання Індивідуального плану роботи, в ході якого необхідно:
  - виявити пріоритетні потреби та виокремити питання, які спричиняють ускладнення адаптації та потребують оперативного вирішення;
  - визначити ціль роботи, конкретні завдання та дії, необхідні для її досягнення, терміни їх виконання та виконавців.

Головні акценти – на сильні сторони отримувача послуг, його участь у складанні та реалізації плану, який має бути з ним узгоджений та підписаний обома сторонами. Визначається не більше 3-х актуальних і реалістичних у досягненні цілей на три місяці. Для їх формування використовується карта цілей.

3. Виконання Індивідуального плану роботи контролюється шляхом проведення індивідуальних зустрічей не рідше одного разу на тиждень протягом перших трьох місяців перебування отримувача послуг у закладі; не рідше одного разу на два тижні протягом періоду, що настає після перших трьох місяців перебування отримувача послуг у закладі. В ході виконання індивідуального плану відбувається обмін спостереженнями і висновками, визначаються проблемні моменти, підбиваються підсумки роботи, за потреби до індивідуального плану роботи вносяться корективи.
4. Оцінка рівня компетентності через виявлення сильних сторін сконцентрує увагу на тому, що саме може допомогти у досягненні певних цілей). Визначення тих аспектів, які необхідно розвивати (над чим доцільно працювати), рівня володіння навичками отримувача послуг у сферах формування стосунків, участі в навчальному процесі чи роботі, організації дозвілля, створення й утримання власного житла, забезпечення умов життя, формування відносин з органами влади, державними установами й організаціями, збереження здоров'я, розвиток і підтримка соціальних контактів, ставлення до інтимного та сексуального життя.

5. Аналіз результатів. Після виконання завдань плану – підсумковий звіт за кожною цілю (вжиті конкретні заходи з чіткими індикаторами, кінцеві результати, висновки про необхідність проведення подальшої роботи або відсутність такої). Підсумковий звіт є додатком до індивідуального плану роботи з отримувачем послуг. Використовується метод постановки запитань за шкалою (супервізія).

Результати анкетування щодо необхідності запровадження програми «Наставник на робочому місці»

Анкетування, проведене серед потенційних наставників та випускників інтернатних закладів, свідчить про необхідність та актуальність запровадження програми «Наставник на робочому місці».

До участі у програмі було залучено 8 наставників (у попередньому анкетуванні взяли участь 11 осіб).

За віковою структурою наставники розподілилися наступним чином: 25–35 років – 2 особи; 36–45 років – 3 особи; 46–55 років – 12 осіб. Всі жінки.

Це – працівники з великим досвідом роботи за спеціальністю та багатими професійними навичками. Більшість із них – майстри виробничого навчання, отже мають великий досвід роботи з молоддю, яка здобуває професію.

Для більшості працівників наставництво – це, в першу чергу, втілення бажання допомагати людям, можливість надати допомогу новому співробітнику в оволодінні професією. Водночас наставникам було повідомлено про підтвердження або визнання професійної кваліфікації, можливість кар'єрного зростання. Отже, таким чином була передбачена можливість підвищення їх соціального статусу.

Зі своїми підопічними наставники були готові поділитися практичними знаннями та професійними навичками, продемонструвати професіоналізм, володіння високими технологіями, вміння та бажання взаємодіяти з людьми та допомагати їм.

До участі у програмі були залучені випускники шкіл-інтернатів, які здобули здебільшого робітничі професії: 6 кухарів, 3 провідника пасажирських вагонів, 2 тваринника, 1 електрогазозварювальник, 2 тракториста-машиніста – всього 12 учасників. В опитуванні взяли участь мешканці соціального гуртожитку та учасники програми, всього 19 випускників шкіл-інтернатів.

Вирішальним фактором для вибору професії для опитаних були: інтереси – 5; можливість добре заробляти – 3 (електрогазозварювальник та 2 провідника пасажирських вагонів); поради вихователів, учителів – 1; поради друзів – 0; обрана мною професія цікава – 7; в мене не було вибору – 9; інше – було бажання отримати саме цю професію.

Результати опитування свідчать про те, що вибір професії у більшості випадків не відповідав інтересам випускників, що також може негативно впливати на рівень мотивації до якісного виконання професійних обов'язків та набуття професійних якостей. Ця ситуація також підтверджується відповідями на запитання про очікування від здобутої професії. На запитання, чи справдилися їхні очікування, 8 опитаних відповіли «так», 5 – «ні», 4 – «частково справдилися». Двоє пояснили, що очікування справдилися частково, тому що вони на момент опитування мали лише теоретичні знання і не мали практики, щоб реально оцінити професію. Один з опитаних відповів, що очікування не справдилися, і він хоче здобути нову професію. Разом з тим, цей випускник виявив зацікавлення в участі у програмі наставництва.

Учасники опитування мали інтерес до участі у програмі «Наставник на робочому місці», тому що, в першу чергу, хотіли отримати допомогу при вивченні нової професії (8) та мати людину, до якої можна звернутися під час виникнення запитань або проблем (7). Крім того, для випускників важливо мати впевненість, що є людина, яка може за тебе вирішити проблеми, якщо вони виникнуть на роботі (6), що може свідчити про певну незрілість та відсутність досвіду самостійного прийняття рішень, розв'язання конфліктних ситуацій. Також учасники програми прагнуть отримати поради щодо того, як краще спілкуватися у колективі (5) та мати підтримку (5). Лише 3 учасника зазначили, що хочуть завдяки програмі наставництва стати в майбутньому професіоналами.

У переліку навичок, які вони хотіли б отримати, учасники анкетування назвали такі: навички професійного виконання завдань (10), спілкування та вирішення конфліктів на робочому місці (9), формування стосунків з колегами (9). Теж досить важливими для учасників програми є навички керування часом: не запізнюватися на роботу та приходити вчасно на зустрічі (8), ефективно розподіляти час на виконання завдань (7), дотримуватися графіка роботи (7), організовувати свій робочий день (7). Такі результати свідчать про те, що пріоритетним для випускників є налагодження позитивних стосунків з новим колективом. Крім того, важливе питання управління часом.

Модель наставництва була побудована на трьохсторонній взаємодії соціального працівника або соціального педагога, наставника, яким може бути майстер виробничого навчання або співробітник будь-якого підприємства, установи, організації, куди працевлаштовано випускника інтернатного закладу, та практиканта, стажиста або нового співробітника з числа випускників інтернатного закладу. Заходи з адаптації випускника інтернатного закладу плануються та реалізуються в ході індивідуальної роботи з ним під час здійснення соціального супроводу, надання разових соціальних послуг або проживання у соціальному гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Особливості наставництва

Наставник у даній моделі - це людина, яка створює умови для ефективної адаптації новачка на робочому місці, сприяє його становленню як співробітника, розвитку його здібностей до самостійного й якісного виконання робочих завдань.

Наставництво має особливості, які підкреслюють можливість його застосування як частини трудового процесу, а саме:

- має характер постійного навчання, забезпечує психологічну і соціальну підтримку співробітників на робочому місці;
- відбувається безпосередньо в колективі організації, закладу або підприємства;
- наставник власним прикладом демонструє правильний підхід до роботи, виступає зразком для наслідування.

Заходи з адаптації нового співробітника на робочому місці мають бути спрямовані на розвиток і закріплення його трудових та професійних якостей; встановлення зв'язків з колективом (прийняття цінностей, установок, норм поведінки); засвоєння особливостей та умов праці; оволодіння професійними вміннями та навичками.

Заходи з адаптації нового співробітника на робочому місці проходять у 3 етапи, які мають рекомендовані терміни:

- підготовчий (за 2 тижня до працевлаштування);
- надання практичної допомоги з адаптації до робочого місця (3–4 місяці);
- підсумковий (2 тижня перед закінченням дії договору).

Розроблена модель включає підтримуючі заходи, направлені як на нового співробітника, так і на наставника.

До таких заходів належать:

- інформаційно-консультативні зустрічі наставника та нового співробітника, які можуть проводитись з метою підтримки, стимулювання нового співробітника, обговорення робочих питань, що виникають у нього, підбивання проміжних підсумків спільної роботи з адаптації новачка;
- консультативна супервізія, що проводиться соціальним працівником/соціальним педагогом з наставником та передбачає його підтримку; обговорення питань, які потребують узгодження і вирішення в реалізації заходів з адаптації новачка на робочому місці; пошук нових ідей, рішень, що забезпечать ефективну адаптацію нового співробітника на робочому місці; профілактику емоційного вигорання наставника.

Стратегічний план

створення кращого майбутнього для випускників інтернатних закладів з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у Вінницькій області на 2011–2013 роки

У Вінницькій області станом на 2011 рік функціонують 34 дитячі інтернатні заклади, в яких перебувають більше 4300 дітей. Це – 2 заклади системи охорони здоров'я (170 дітей), 3 заклади системи соціального захисту населення (415 дітей), 29 закладів системи освіти (3800 дітей).

Серед закладів системи освіти – 2 спеціальні школи для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 2 загальноосвітні школи для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 1 школа інтенсивної педагогічної корекції, 2 дитячих будинки, 5 загальноосвітніх шкіл-інтернатів районного значення, 1 інтернат санаторного типу, 15 спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з розумовими вадами.

У 2010 році в інтернатних закладах системи освіти перебувало 556 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Із них – 207 учнів 9–11 класів. 16 дітей зазначеної категорії перебувало у школі соціальної реабілітації. З них 9 - старшокласники.

Останнім часом кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, серед випускників інтернатних закладів не стає меншою (110–159 осіб), хоча їх загальна кількість в закладах державного утримання зменшується з причини влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання. Серед усіх вихованців інтернатних закладів діти-сироти складають близько 15–20%, решта – діти, позбавлені батьківського піклування.

Отже, щороку випускниками інтернатних закладів області стають більше ста молодих людей. За результатами дослідження, що було проведено в рамках проекту «Отримай свій шанс» (реалізується МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я») визначено, що випускники інтернатних закладів стикаються з низкою проблем та потребують додаткової допомоги і соціального супроводу.

В результаті дослідження з'ясувалося, що більшість випускників обмежені у виборі професії, внаслідок чого мають проблеми з працевлаштуванням з причини своєї неконкурентоспроможності.

Переважно випускники 9-х класів (79%) вступають до професійно-технічних навчальних закладів (далі – ПТНЗ), 3,6% вступають до вищих навчальних закладів (ВНЗ) I–II рівнів акредитації, 2,9 % працевлаштовуються. Ще 3,6 % випускників мають проблеми з навчанням або з роботою. Щодо випускників 11-х класів, то серед них немає таких, хто не знайшов місце роботи або навчання. Їх освітній рівень значно вищий, ніж у випускників 9-х класів, тому 36,8 % із них вступають

до в ВНЗ I–II рівнів акредитації, ще 36,8% – до ВНЗ II–IV рівнів акредитації, 12,2% працевлаштовуються і лише 10,3 % вступають на навчання до ПТНЗ (дані станом на 5 вересня 2009 року).

Проблема працевлаштування випускників інтернатних закладів пов'язана також із загальними проблемами на ринку праці в області, в тому числі – неможливістю забезпечити молодих осіб першим робочим місцем, обмеженим вибором вакансій тощо.

Залишається дуже гострою і проблема їх забезпечення житлом. Із 216 випускників інтернатних закладів, які мають статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, лише 63 мають частку житла на правах власності або користування, 4 перебувають на квартирному обліку. Ті випускники, які вступили до навчальних закладів, безкоштовно проживають у гуртожитках цих закладів. Але після завершення навчання вони мають самостійно вирішувати питання забезпечення житлом.

В області функціонує Жмеринський обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років. Заклад розрахований на одночасне перебування 20 осіб (тривалість проживання – до 3-х років). Протягом 2010 року в гуртожитку проживали 29 молодих людей. Із них 19 – випускники інтернатних закладів, 6 – із опікунських сімей. У 24 осіб немає житла. Лише 3 особи поставлено на квартирний облік.

Причинами незадовільної ситуації із забезпеченням житлом є недостатній рівень виконання вимог законодавства стосовно соціального житла для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, так і неготовність випускників самостійно вирішувати свої проблеми (в тому числі невміння ефективно розпорядитися власним бюджетом, завищені вимоги до умов проживання тощо).

Окрему групу випускників складають вихованці інтернатів з особливими потребами. Фахівці визначають організаційні проблеми у встановленні таким дітям інвалідності. Також існують труднощі в самореалізації та соціалізації таких молодих людей, особливо з легкими формами розумової відсталості.

Крім зазначених вище системних проблем, необхідно виокремити особливості психології випускників, які впливають на їхню адаптацію в самостійному житті. Вихованці інтернатних закладів не мають чіткого уявлення про модель сім'ї та відповідальність дорослої людини, не вміють самостійно розв'язувати проблеми, що виникають, мають споживацьке ставлення до підтримки з боку держави та завищені очікування щодо майбутнього, а тому незвичні обставини після випуску з інтернату спричиняють для них складні життєві ситуації.

Отже, очевидна необхідність запровадження нових підходів та моделей підготовки вихованців інтернатів до самостійного життя.

В рамках проекту «Отримай свій шанс», який реалізує МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» спільно з Вінницьким обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, було проведено оцінку ситуації, навчання для фахівців та розроблено даний стратегічний план за участю всіх управлінь, установ та організацій, які надають послуги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування.

Мета: формування соціально адаптованої, гармонійної особистості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та випускників інтернатних закладів Вінницької області шляхом покращання надання соціальних послуг і впровадження нових підходів.

Ціль 1. Сприяти формуванню соціально-психологічних та побутових навичок, потрібних дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, для самостійного життя.

Завдання 1.1. Запровадити сучасні підходи до роботи з вихованцями інтернатних закладів для формування необхідних соціально-психологічних навичок та соціальної адаптації.

1.1.1. Проводити практичні заняття з соціальної адаптації для вихованців і випускників інтернатних закладів.

1.1.2. Запровадити пілотні підходи до роботи з вихованцями інтернатів з формування моделі сім'ї.

1.1.3. Включити до програми роботи з вихованцями інтернатів теми: «Етика сімейного життя», «Навички спілкування», «Самореалізація особистості».

1.1.4. Впровадити роботу за індивідуальними планами з соціальної адаптації клієнтів соціального гуртожитку.

1.1.5. Проводити підготовку волонтерів з числа вихованців та випускників інтернатів з питань профілактики негативних явищ.

Завдання 1.2. Організувати навчальні програми з формування побутових та трудових навичок випускників.

Продовжити проведення практичних занять з самообслуговування та формування побутових навичок на базі інтернатів та обласного соціального гуртожитку для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із залученням фахівців-партнерів.

Ціль 2. Покращити умови для самостійної реалізації випускників інтернатних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як повноцінних членів громади.

Завдання 2.1. Покращити ситуацію із забезпечення житлом випускників інтернатних закладів з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

2.1.1. Сприяти створенню мережі соціальних гуртожитків, центрів психологічної допомоги, центрів реабілітації, тимчасового соціального житла різних форм власності.

2.1.2. Винести на розгляд Вінницької обласної ради питання про забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Завдання 2.2. Створити умови для працевлаштування випускників інтернатних закладів.

2.2.1. Організовувати круглі столи із залученням роботодавців, у тому числі приватних підприємців, для збільшення соціальної відповідальності бізнес-структур щодо працевлаштування молоді з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2.2.2. Організовувати заходи з професійної орієнтації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2.2.3. Сприяти організації підвищення кваліфікації випускників професійно-технічних училищ з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які зареєстровані в центрах зайнятості.

2.2.4. Організовувати для випускників інтернатів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зустрічі з працівниками центрів зайнятості для ознайомлення з їх діяльністю.

2.2.5. Організовувати навчання з техніки пошуку роботи для молоді з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Завдання 2.3. Удосконалити процес оцінки стану здоров'я вихованців інтернатних закладів.

Покращити взаємодію із закладами охорони здоров'я для встановлення інвалідності вихованцям інтернатів.

Ціль 3. Створення сприятливого середовища для надання якісних соціальних послуг випускникам інтернатних закладів з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Завдання 3.1. Покращити координацію та взаємодію між усіма структурами, які задіяні у наданні послуг вихованцям і випускникам інтернатних закладів.

3.1.1. Створити при обласній державній адміністрації міжвідомчу робочу групу з питань соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час їх переходу до самостійного життя.

3.1.2. Узгоджувати план-графік навчально-виховних заходів, що проводитимуться для вихованців інтернатів центрами соціальних служб для сім'ї дітей та молоді і громадськими організаціями.

3.1.3. Підтримувати ініціативи громадських організацій, які опікуються проблемами випускників інтернатних закладів, сприяти створенню таких організацій.

3.1.4. Посилити діяльність із залучення додаткових коштів міжнародних програм та проектів.

Завдання 3.2. Забезпечити розвиток потенціалу педагогів і соціальних працівників, які працюють з вихованцями та випускниками інтернатних закладів.

3.2.1. Ввести в програму підвищення кваліфікації соціальних і педагогічних працівників теми щодо особливостей роботи з дітьми та підлітками із кризових сімей.

3.2.2. Проводити супервізійні наради та День відкритих дверей в соціальному гуртожитку за участю представників інтернатних закладів.

3.2.3. Проводити тренінги для соціальних і педагогічних працівників з питань соціальної роботи з вихованцями інтернатів, випускниками інтернатних закладів.

Очікувані результати

Короткострокові результати виконання заходів стратегічного плану:

- запровадження не менше 3-х нових підходів і навчальних програм до соціальної роботи з вихованцями та випускниками інтернатів;
- запровадження в роботу соціального гуртожитку на постійній основі моделі ведення індивідуальних планів;
- посилення потенціалу фахівців (педагогів, психологів і соціальних працівників) всіх установ та закладів, які надають послуги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування;
- покращання міжсекторальної координації та співпраці всіх органів, установ і закладів, які залучені до надання послуг дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування.

Виконання всіх заходів плану надасть можливість досягти таких довгострокових результатів:

- покращити соціальну адаптацію випускників інтернатних закладів і зменшити прояви негативних явищ серед них;
- підвищити конкурентоспроможність випускників інтернатних закладів у працевлаштуванні;
- сформувати навички випускників щодо ефективного використання власного бюджету.

№	Зміст заходу	Термін реалізації	Відповідальні та виконавці	Результативні показники та індикатори
<p>Ціль 1. Сприяти формуванню соціально-психологічних і побутових навичок, потрібних дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, для самостійного життя</p> <p>Завдання 1.1. Запровадити сучасні підходи роботи з вихованцями інтернатних закладів для формування необхідних соціально-психологічних навичок та соціальної адаптації</p>				
1.	Проводити практичні заняття з соціальної адаптації для вихованців та випускників інтернатних закладів	Щорічно	Обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інтернатні заклади	
2.	Запровадити пілотні підходи роботи з вихованцями інтернатів по формуванню моделі сім'ї, в тому числі «Сім'я вихідного дня», «Клуб вихідного дня»	До 01.01.2012	Органи місцевого самоврядування, інтернатні заклади, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, громадські організації	2 пілотних проекти У Тульчині і Брацлаві
3.	Включення до програм роботи з вихованцями інтернатів тем «Етика сімейного життя», «Навички спілкування» та «Самореалізація особистості»	2011-2012 навчальний рік	Управління освіти і науки облдержадміністрації інтернатні заклади, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Розроблено модулі та впроваджено в навчальний процес
4.	Впровадити роботу за індивідуальними планами з соціальної адаптації клієнтів соціального гуртожитку	Постійно	Обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді обласний соціальний гуртожиток	Відпрацювання порядку роботи з індивідуальними планами
5.	Проводити підготовку волонтерів з числа вихованців та випускників інтернатних закладів з питань профілактики негативних явищ	Постійно	Інтернатні заклади, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, громадські організації	Підготовлено по 10 волонтерів у загальноосвітніх школах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Завдання 1.2. Організувати навчальні програми з формування побутових і трудових навичок випусників

6.	Подовжити проведення практичних занять з самообслуговування та формування побутових навичок (приготування їжі, прання білизни, прибирання, покупки продуктів харчування, одягу тощо) на базі інтернатів і обласного соціального гуртожитку для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залученням фахівців-партнерів	2011 - 2012 навчальний рік	Інтернатні заклади, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, громадські організації	Впроваджено проведення практичних занять в усіх інтернатних закладах області
----	--	----------------------------	--	--

Ціль 2. Покращити умови для самостійної реалізації випусників інтернатних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як повноцінних членів громади

Завдання 2.1. Покращити ситуацію забезпечення житлом випусників інтернатних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

7.	Сприяти створенню мережі соціальних гуртожитків, центрів психологічної допомоги, центрів реабілітації, тимчасового соціального житла різних форм власності	Постійно	Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органи місцевого самоврядування, громадські організації	Збільшення кількості нових закладів, осіб, яким у них надаються послуги
8.	Винести на розгляд Вінницької обласної ради питання про забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	До 01.11.2011	Служба у справах дітей облдержадміністрації, обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органи місцевого самоврядування	Прийняття відповідного рішення обласної ради

Завдання 2.2. Створити умови для працевлаштування випускників інтернатних закладів

9.	Організовувати круглі столи із залученням роботодавців, в тому числі і з числа приватних підприємців для збільшення соціальної відповідальності бізнесу щодо працевлаштування молоді з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	Щорічно	Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центри зайнятості, спілки роботодавців, управління освіти і науки облдержадміністрації, професійно-технічні навчальні заклади	Проведено не менше 2 круглих столів на рік
10.	Організовувати заходи з професійної орієнтації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	Постійно	Центри зайнятості	Кількість проведених заходів
11.	Сприяти організації підвищення кваліфікації випускників професійно-технічних закладів з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які зареєстровані в центрах зайнятості	Постійно	Центри зайнятості	Кількість осіб, які підвищили свою кваліфікацію та працевлаштувались
12.	Організовувати зустрічі працівників центрів зайнятості для ознайомлення з їх діяльністю випускників інтернатів з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	Щоквартально	Центри зайнятості, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, управління освіти і науки, інтернатні заклади, професійно-технічні навчальні заклади	Проведено не менше 1 зустрічі в кожному районі Вінницької області
13.	Організовувати навчання з техніки пошуку роботи для молоді з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	Постійно	Центри зайнятості, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інтернатні заклади, соціальний гуртожиток	Кількість навчальних заходів

Завдання 2.3. Удосконалити процес оцінки стану здоров'я вихованців інтернатних закладів

14.	Покращити взаємодію із закладами охорони здоров'я щодо проведення додаткової експертизи при встановленні інвалідності вихованцям інтернатних закладів згідно з діючими наказами Міністерства охорони здоров'я України	До 01.11.2011	Управління охорони здоров'я і курортів, управління освіти і науки облдержадміністрації, обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Протокол спільного засідання щодо вирішення даного питання
-----	---	---------------	--	--

Ціль 3. Створення сприятливого середовища для надання якісних соціальних послуг випускникам інтернатних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Завдання 3.1. Покращити координацію та взаємодію між усіма структурами, які задіяні у наданні послуг вихованцями та випускниками інтернатних закладів

15.	Створити при обласній державній адміністрації міжвідомчу робочу групу з питань соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час переходу до самостійного життя	До 01.09.2011	Обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, управління освіти і науки, управління охорони здоров'я і курортів, головне управління праці та соціального захисту населення, управління у справах сім'ї та молоді, служба у справах дітей облдержадміністрації, обласний центр зайнятості, громадські організації	Проведення засідань за потребою, але не рідше, ніж 1 раз на квартал
16.	Узгоджувати план-графік навчально-виховних заходів, що проводитимуться центрами соціальних служб для сім'ї дітей та молоді та громадськими організаціями для вихованців інтернатів	Щорічно, до 1 вересня	Управління освіти і науки облдержадміністрації, обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інтернатні заклади	Наявність плану-графіка

17.	Підтримувати ініціативи громадських організацій, які опікуються випускниками інтернатних закладів, сприяти створенню таких організацій	Постійно	Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інтернатні заклади, МГО «Соціальні ініціативи»	Кількість нових організацій, кількість спільних соціальних проектів для сприяння соціальній адаптації
18.	Посилити діяльність із залучення додаткових коштів міжнародних програм та проектів	Постійно	Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інтернатні заклади	Кількість підготовлених проектів та обсяг залучених коштів
Завдання 3.2. Забезпечити розвиток потенціалу педагогів і соціальних працівників, які працюють з вихованцями та випускниками інтернатних закладів				
19.	Ввести в програму підвищення кваліфікації соціальних та педагогічних працівників теми щодо особливостей роботи з дітьми та підлітками з кризових сімей	До 01.09.2011	Управління освіти і науки облдержадміністрації, інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Розроблено модуль та впроваджено в програму підвищення кваліфікації
20.	Проводити супервізійні наради та День відкритих дверей в соціальному гуртожитку за участю представників інтернатних закладів	Щороку	Обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, обласний соціальний гуртожиток, управління освіти і науки облдержадміністрації. інтернатні заклади	2 рази на рік
21.	Проводити тренінги для соціальних і педагогічних працівників щодо особливостей соціальної роботи з вихованцями інтернатів, випускниками інтернатних закладів	Відповідно до графіка	Обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інтернатні заклади, МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я»	Кількість підготовлених фахівців